بەشی پێنجەم

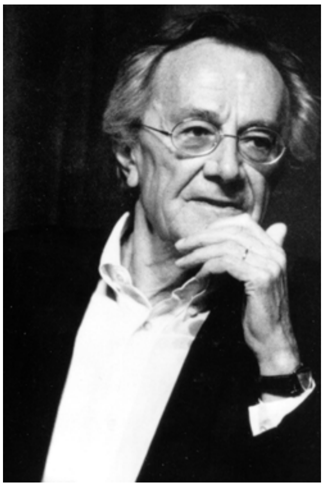

هونەر، مەیل، ئابووری
سەبارەت بە "فەلسەفە-لیبیدۆیانەی لیۆتار

1- ئاستەنگی متمانەی بەهایەکان – گەڕان بە دوای "نەبوونگەراییەکی/نەهیلیزمێکی کارا"

راپەڕینی خویندکاران لە ئاداری 1968 داپڕانێکی قووڵی لەناو فەلسەفەی نوێتری فەرەنسیدا دروستکرد کە پاشماوەکەی لە بوارە سیاسی و ئەخلاقیەکە بەمجۆرە نەبوو. راپەڕینی لاوان ئەو خواستەی بۆ بەشێکی زۆر لە فەیلەسوفە بەرچاوەکانی فەرەنسی جەغتکردەوە کە ئیتر دەبێ لە کۆی ئەو میراتە فەلسەفیە، هەر لە پلاتۆ وە هەتا هێگل وازبێنن. بە واتای زۆر لەو فەیلەسوفە فەرەنسیانە تەنانەت دەبێ وازبێنن لە مارکسیزم و دەروونشیکاری، چونکە ئەم دووانە بە وردی ملکەچی راڤەیەکی وشکەڕۆن و تەنانەت ئەو دوو "تیۆریە رەخنەییە" وەک میراتگەریەکی ئیماندارانەی ئاوەزی رۆژئاوا خۆی دەنوێنێ و پشتگیری ئەو "گوتاری دەسەڵاتە" بە ناوکراوە دەکا، واتا پشتگیری دەرپڕینی زەبروزەنگ و چەوساندنەوە دەکا. کە ئەو گوتارەش خاسڵەتی ئەو کۆمەڵگایە تێکنۆکراتیەی رۆژهەڵات و رۆژئاوا بەرجەستە دەکاتەوە.

لەناو ئەو فەیلەسوفە فەرەنسیانەی کە من ئاماژەی بۆ دەکەم ئەویش مێشل فۆکۆی مێژووی هزرناس و ژاک دێریدای رەخنەگری دەقە کە ئەوانە لە سوێد ناسراون. وێڕای ئەمانەش دەتوانین ئاماژە بە ناوی مێشێل سرێس/Michel Serres تیۆریکاری زانستی و ژیل دۆلوز و ژان_فرانسۆ لیوتاری فەیلەسوف بەرین.

هەروا بزاڤی ئەو داپڕانە وەک ئەو فەیلەسوفە ناوبراوانە لە هزری ئەو دواییەی فرانسیس لیۆتاریشدا رەنگدەداتەوە، بەڵام لیۆتار لە چاو فەیلەسوفەکانی دوای ئاداری 1968 لەو بزاڤەدا بەشی شێری بەردەکەوێت. لیۆتار بە گەڕانەوەی بۆ نیتشە خۆی وەک "نیهیلیزمێکی کارا" رەپێشدەکا. ئەو پێشنیازی ئەوە دەکا کە مرۆڤ بە ئاگایی ئەو وێرانکارییە باو و متمانە نالەبارە قووڵدەکاتەوە کە تەواوکەری ئەو بەها و پێوانە ناوبراوەیە، لە جۆرێک گۆشەنیگای چرکەساتی ئیستادا، پێمان وایە، کە ئێمە بەر لە هەموو شتێک بۆ بەهایەکی *راستیبدا* دەژین. ئەفسانەی راستی، تەنانەت لەو قۆناغە قەیراناویەی کە رۆژئاوا پێیدا تێدەپەڕێت لە باڵاترین دۆخدا دەژی، ئەو ئەفسانە راستییە هەر تەنیا لە فراژاندا نیە؛ بەڵکو سیاسی و

تێکنۆکراتییەکان لە هەوڵەکانیاندا بۆ داڕێژانی ئەو "جیهانە خۆشە تازەیە" سوودی لێوەردەگرن _ بە رێگای ئەو بڕوا بوونە قەبەیە بە زانست و ئەو "پسپۆڕانە"ی کە توانیویانە لە ناو بەشێکی فرەی خەڵکدا بیپارێزن سوودی لێوەر دەگیرێت.

یەکێک لە خزمەتە گرینگەکانی لیۆتار ئەوەیە کە لە پەیوەندی بەو جیهانبینییەی زانست و کاریگەریی پیادە کردنەکەی بەسەر تاک تاکی مرۆڤ و رەفتاری رەمەکیانەی مرۆڤایەتییەوە، لە ژێر سایەی پەرەسەندنی سەرمایەداریدا دەستنیشانی ئەو ترسناکی کۆنترۆل و چاوەدێرییە بەربڵاوە دەکات. وەک ئەلتەرناتیڤێک بۆ نموونەی کۆمەڵگایە تۆقێنەرە، کە وێدەچێ بەمزوانە خۆی لە گۆشەگیریدا ببینێتەوە، لیۆتار بیرۆکەیەک لە جیگەی زانست دادەنێت کە ئەرکی کۆنترۆل کردن و زمانحاڵی کاریگەری دروستکردن نیە، بەڵکو ئەو زمانحاڵە لە پێناوی داهێنان، مەعریفەیەک کە لێوان لێوە لە خەیاڵاندن کە دەکرێ لەگەڵ ئەو دەربڕینانە بەراود بکرێت کە لە چالاکی هونەریدا هەنە.

هاوکات لیۆتار لە تێکچوونی شیرازەی خواستی یەکاتەتی و هزرە گەردوونیەکاندا نیشانەیەکی رۆناک دەبینێت. بە روانگەی لیۆتار بە کێشە بوونی فۆرمە جودایەکانی ناوەندایەتی/سێنترالیزم، پەرتەوازە بوونی پایە سیاسییەکان بەهۆی زنجیرەیەک رووبەڕوو بوونەوە و بزاڤی کەمایەتییەکان، بگرە بە هۆی ئەو رەخنە لە وەهم بەدەرەی کە دەستە شۆرشگێرەکان هەیانە لەو ناوەندە دەسەڵاتە، ئەوانەش زەمینە خۆشکەرن بۆ ستراتیژی ئەلتەرناتیڤێکی نوێ دژی ئەو سیستەمە باڵادەستە. ئەو ئەلتارنەتیڤەش بە تیکەڵاو کردنێک لەو دەستەخەڕۆیی و دژە دەسەڵاتیەی کە لە گاڵتە پێکردن، نوکتە و یارییە بچووک و لاوازەکانەوە هەیە، دەستپێدەکا، پاشان ئەو ئەلتەرناتیڤە بە یەکگرتن و بە هانا چوونی یەکترەوە دەتوانێ ئەو دەسەڵاتە باڵادەستە بتاسێنێت بەمجۆرە لاوازەکان بەرە بەرە بەهێزتر دەبن لە دەسەڵاتە بەهێزەکە.

لێرە بە دواوە لەم ناساندنەدا هەوڵدەدەم ئەو لایەنە لە فەلسەفەی لیۆتاردا نمایش بکەم کە ئەو بەشێوەیەکی خۆیەتیانە و رەسن کار لەگەڵ ئەو غەریزە مرۆڤایەتیانە و شێوازەکانی ئەو غەریزەیە دەکات کە لەناو ژیانی کۆمەڵگاو بەرهەمی مەعریفەدا ئاوێتە بووە.

2- دوور کەوتنەوە لە مارکس و فرۆید

ژان_فرانسیس لیۆتار لە زانکۆی Gaulle بوو بە پرۆفیسۆر و پاش 68 کە زانکۆی Vincenne لە قەراغی پاریسدا دروستکرا، لەوێ بوو بە مامۆستا. هەڵبەتە لە ساڵی 1982 ئەو زانکۆیە کتوپڕ داخراو و لە ژێر چوارچێوە داڕێژراوەکاندا لە ژێر فشاردابۆ سێنتەری پاریس گوازرایەوە.

دەکرێ بڵێین لیۆتار و ژیل دۆلوز پێکەوە ناسراوترین نوێنەری "فەلسەفەی مەیل"ن. لیۆتار لە کارە فەلسەفییەکانی پێشوویدا ماوەیەکی زۆر لەگەڵ دەستەی گۆڤاری *سۆسیالیزم یان بەربەری/ Socialisme ou Barbarie* کاری دەکرد، کە دوای شەڕی دووەمی جیهانی باڵی چەپی وەک کلاود لافۆرت و کۆرلێنوس کاستۆریادیس دەریان دەکرد و لە ژێر کاریگەری ترۆتسکیش دابوون. هەڵبەتە دەستەی نووسەرانی ئەو گۆڤارە لە ساڵی 1948 وازیان لەو ترۆتسکیزمە توندە هێنا و وەک دەستەیەکی چەپی مارکسیستی سەربەخۆ هەتا ساڵی 1966 لە دەرکردنی ئەو گۆڤارە بەردەوام بوون، هەر لەو ساڵەشدا گۆڤارەکە راوەستا.

لیۆتار وەک کاستۆریادیش بەرە بەرە خۆی لەو مارکسیزمە ئۆرتۆدۆکسە کیشایەوە، پاشان وەک بزاڤێک سەیری کرد کە مرۆ دەکرێ لەوێدا ببێتە "ئەندام" . لیۆتار لەساڵی 1973 دا لە کتێبەکەی *Dèrive à partir de Marx et de Freud* *(سەرەتایەک لە مارکس و فرۆیدەوە)* هەوڵەکەی بە ئەنجامدانی "رەخنەیەکی بونیاتنەرانە" لە مارکس و فرۆید بەرجەستە دەکاتەوە. بە واتایەکی تر: لیۆتار بۆ یارمەتیدانی فەیلەسۆفە باوەکان کەرەسەی زانیاری لە مارکس و فرۆیدا وەردەگرێت، بەڵام بەبێ ئەوەی بە ناچار کراوی وەک باڵادەست/ئەکتۆریتارێکی بێ هەڵە لەوان تێبگات. بە پێچەوانەوە لیۆتار پشتگیری لە بەرەی دژە ئەکتۆریتارەکان و رەخنەگرانی هزری"نووسینە پیرۆزەکان" دەکات. ئەو لە پێناو بەجێهێشتن و تێپەڕاندی ئەوان و دەستپێکێکی تازەدا مامەڵە لەگەڵ مارکس و فرۆید دەکات.

لیۆتار لە کتێبی *سەرەتایەک لە مارکس و فرۆیدەوە* بۆ یەکەم جار نەخشەیەک دەکێشێت کە ئەو بە "*سیاسەتێکی لیبیدۆیانە*" ناوبێژی دەکا، واتا لە روانگەی غەریزەوە جۆرە هەوڵێک بۆ تێگەیشتن لە سیاسەت و هاوکات ئەو غەریزانەش وەک وزەیەکی سیاسی و یاری لێکبدرێنەوە. ئەو

ئاستە فەلسەفییە لەگەڵ "جوانناسی لیبیدۆیانە" خزمایەتی هەیە، كە ئەو لە ساڵی1971دا لە كتێبی *گوتار، فگیور/وێنە* Discours, gestalt/ دا، باس لە رەچەڵەكی غەریزە ئامێزی هونەر و شتە هەستەكیەكان دەكات.

پایەی فەلسەفەی لیۆتار دەكەوێتە دەرەوەی *ماركسیزمێكی فرۆیدیانە* و خۆشی لە قوتابخانەی فرانكۆرت "بە دوور دەگرێت". كاكڵەی ئەو روانگەیە لە *ئابووەریەكی غەریزەییانە* یان "فەرمانڕەوایی غەریزە" بەرجەستە دەبێتەوە، كە لیۆتار پێی وایە *سەرمایەی* ماركس و *ئەمدیو پرینسیپی هەوەسەكەی* فرۆید بەو رەگەزانە بارگاویكراون. بەڵام ئەوان ئەو غەریزەیە پشتگوێ دەخەن و سەرنجی خوێنەر بۆ لایەكی تر رادەكێشن. بۆیە من بەر لە هەموو شتێك كارە گەورەكەی لیۆتار *ئابووری لیبیدۆیانە*/ Èconomie libidinale و "فەلسەفەی مەیل" تاووتۆ دەكەم، كە وەك فەلسەفەیەك دەبینرێ كە فرۆید كاریگەری بەسەریەوە هەیە، بەڵام هاوكاتیش لیۆتار هەڵوێستێكی رەخنەییانە لە بڕوای دەروونشیكاری نیشاندەدا و جەغت لەسەر مەیل وەك هێزێكی رەمەكی و ئازادانە كە لە ناخی مرۆڤدا هەیە دەكاتەوە. كاتێك كە چەند فەیلەسوف، لە پێشەوەیاندا لیۆتار و دۆلوز، پەیڤی "مەیل" هەڵدەبژێرن، چونكە ئەو پەیڤە هێشتا لەناو ئامرازی چەمكە چەسپاوەكانی دەروونشیكاریدا ئاوێتە نەكرابوو. ئەم تەرزە "وشە قاچاغە" بوار بۆ بیركردنەوەیەك بە پێچەوانەی مۆدێلەكانی قەتیسماو و چەقێنەرانەكانی شیكردنەوەی دەروونشیكاری دەڕەخسێنێ.

لیۆتار هەر لە *گوتار، فگیور/وێنە* دا، دەستدەكا بە جەغتكردنەوە لەسەر *مەیل* و وەك جۆرە "شتێك" لێی دەڕوانێ كە لە كردەیەكدا هەم لە پەیڤین و خۆ دەربرین و هەمیش لە دەرككردن بە هەستەكاندا ئامادەیە. واتا هەم لە دیوی دەربرین و هەمیش لە دیوی بۆچوونی كایەكان ئامادەیە. لیۆتار بەهەمان شێوەی فرۆید مەیل وەك *ئاستەنگ/ كێشەیەك* پێناسە دەكا، واتا بێ بەشە لە پێداویستییەكانی ژیان، بێ بەشە لە شتێك كە مرۆ *دەبێ* هەبێ بۆ ئەوەی لە ئاستی دەروونیدا بتوانێت بژیت، بە كورتی ئاستەنگ وەك هەوا، ئاو، خۆراك و خەون لە ئاستی ژیانی مرۆڤدا شتێكی پێویستە. ئەو ئاستەنگە بۆ مەیل شتێكی بنەڕەتیە، بە رای دۆلوز رازیكردنی مەیل تەنیا لە ئاستی خەیاڵاندن بەدیدێت و چەشنە نواندنێكی سومبلی یان خەوناوی هەیە. پاشان رۆحیش، وەك شكسپیر ئاماژەی بۆ كرد،

پێهاتووە لە گەردیلە و وردە خەونەکان، هەندێ جاریش سەختە بزانین کە خەون پێویستی بە چ وزەیەک هەیە.

یەکێک لە روانگە گرینگەکانی لیۆتار لە کتێبی *گوتار، وێنە*، ئەوەیە کە میکانیزمە جودا و شێوازی رەفتارەکانی مەیل وەک *وەرچەرخێنەرێک*، ئاوەژوو کردنەوەیەک لە گرینگیەتی هونەریدا خۆی دەردەبڕێت. مەیل دەربڕین بە ساڕێژکردنە هونەریەکان، کۆد و چوارچێوەی وزە رێکخراوکان ئاوژوو دەکاتەوە کە لە مەیلدا ئاوەڵا دەبنەوە. جۆش و هەڵکاڵینی هونەر لەوەدایە کە لە گەردوونێکی پێویستدا کردەیەکی ئازاد و باڵادەستە، هەرچەندە گەر ئێمە ئەو گەردوونە وەک کۆسمۆس یان کۆمەڵگایەک لێکبدەینەوە.

لیۆتار بە نموونە هێنانەوەیەکی بێسنوور لە هونەرەوە بیرۆکەکانی خۆی پشت ئەستوور دەکات. من لێرەدا باسی دوو نموونەی راشکاو دەکەم. لیۆتار لە روویەکەوە لە تابلۆیەکی پیکاسۆدا ئاماژە بە سنوور بەزاندنی یەکەی هێڵە کلاسیکیەکان دەکا؛ لە روویەکی تریشەوە ئاماژە بەوە دەکا کە کارە هونەرریەکانی پۆلۆک/Pollock سنووری ئەو "فۆرمە راست و دروستە"ی کە ئەو ناودێری دەکا دەبەزێنێ "شەپۆڵەکان" لەسەر قوماش، تەوژمێک لە شێوەی زمان، رەنگەکان *دڵۆپە دڵۆپ دەکەن*.

ئەو پرسیارە لە هەردوو باردا لەسەر وەرچەرخانەوە، ئاوەژوو کردنەوەی ترادیسیۆن، لەسەرجۆرە ئازاد کردنی غەریزەک جەقدەبەستێ کە لەوێدا هێڵەکان یان رەنگەکان سەما دەکەن، پەنگدەدەنەوە و بۆ سەر قوماشەکە شەپۆڵدەدەن و لە خودی ئەو دووریانەدا هونەر وەک خودی هونەر (بە پیتی ە ی گەورە) دەتەقێتەوە. دواجار بەو تەقینەوەیە ئەو دام و دەزگایە دادڕمێنێت و لێکدەترازێنێت و کە بەمەش دووبارە دەرفەتمان بۆ دەڕەخسێنێت ، کە هەم هونەر و هەمیش ئەو دونیایەی کە لەگەڵ خودی هونەرەکەدا لێکچنراون *ببینین*. لێرەدا ئەو *سنوورد بەزاندنە* بەرجەستە دەبێتەوە، بە هەمان شێوەش دەکرێ بڵێین لەناو ئەدەبدا _ کە بۆ نموونە لیۆتار خۆی بۆ نموونە بە شیعری سوریالی و رۆمانە تازەکان دەکا_ ئەو شەپۆلە بێسنوور و جوڵانەوانە بەرجەستە دەبنەوە.

لە روانگەی *گوتار، وێنە* وە هەموو شێوەیەکی رەسەنی دەربڕین لەناو خۆیدا هەڵگری خولیایەکە تاکوو "سیستەمی گوتار هەڵدەوەشێنێتەوە"،

واتا ئەو مانا داسەپاوانە لەیەکتر دەترازێنێت بەمجۆرە ئەو ئیمان و پەیوەندیەی"راستینەکان" بەملا و بەولادا دەروخێن و بەمەش مرۆ *بە خۆی، لەمدیو هەموو ئەو شتنانەی کە پێشتر بینیوەتی،* دەتوانێت پەیوەندیەکانی نێوان شتەکان ببینێتەوە،

لەو ناوکۆییەدا لیۆتار پایەی شیعر وەک تاقانەیەک و شکۆمەندترین دەربڕین پێناسە دەکا، شیعر نموونەیەکە لەو جۆرە دەرپرینە ناوازە و سۆبژانەیە کە شتە "خۆیەتیەکان/تایەبەتیەکانی مرۆڤ" لە زمانی سادە و گشتیدا دەتەقێنێەوە. شیعر ئەو زمانە گونجاوە داسەپەوە تێکدەشکێنێت. بەمجۆرە شیعر دەبێتە یەکلاکردنەوەیەکی تاکەکەسیانە لەگەڵ نەریتە دەقگرتوو، بریارە پێشتر دراو و "ئیدیۆلۆگی" یەکاندا. شیعر ئەو وێنا کردنە ئاوەزگەرایە گشتیە قبووڵکراو سیستەماکیراوە تێکدەشکێنێ و بە چەمکگەلێکی ئاوەڵا ئازادییەکی سیستەماتیک نەکراو دادەهێنێ.

لە دیدی لیۆتارەوە ئەوە ئەرکی جوانناسییە کە دەق بە بینراو بکات تاکوو هەردوو دیوی دەقەکە بەرجەستە ببنەوە (لەوێدا داوەکان پێکەوە لە پرۆسەیەکدان). بەمەش چاوی خەڵک بەرەو پیادەکردنی هەوەس و وردەکارییەکانی نمایشکاریی دەکرێتەوە، سەرباری ئەوەش چاوی بۆ رەگی پرۆسەکانی ئەفراندنە شیعرییەکانی نەشتەرگەری هۆشمەندییەکانی بەر لە زمان دەکرێتەوە، هەروەک چاوی خەڵک بۆ رەگی هەموو جۆرە هونەرێک" مۆسیک، وێنەکێشی، پەیکەرتاشی ...هتد دەکرێتەوە.

شرۆڤە کردنی واتای ئاستەنگ لای لیۆتار، واتا ئاستەنگێک لە شێوەی دەقگرتنێک کە هەستدەکا و توانای ئاڵوگۆڕکردنی هەیە، زایاڵەی ئەو ئاستەنگە هەتا ناو قووڵایی جەستە رۆدەچێ و وەک بنەمایەک بۆ گۆڕان پەیوەندییەکانی بە ئەزموونە نوێیە دەروونی و جەستەییەکانەوە یەکلا دەکاتەوە، کە ئەوەش مەرجێکە بۆ "کارێکی خەملیوی هونەری". لێرەدا ئەو کارە وەک کارێکی هونەری پڕ دەربڕین، راچڵەکێنەر، چڕ فام دەکرێت. تەواوی ئەو رامانە کتوپڕ و مەزەندە رەمەکیانە _ وەک *هەستی کتوپڕی* رەمەکیانەی هەر مرۆڤێک _ رێگای شپرزە کردن و وەرچەرخێنەرانە بۆ ناو زانیاریە پیادەکراوەکانی ئەو سیستەمە ژێر دەستەی ئاوەز دروستدەکا. ئەو جۆرە تەقینەوە راستەوخۆیانە دەبنە هۆکارێک بۆ لەرزۆک بوونی ئەو زانیارییە تەواو بە بەڵگە کراو و راست و دروست داڕێژراوە.

3- جەغتکردنەوە، مەیل و چڕایەتیەکان: هزر کردن وەک لیبیدۆ

لیۆتار بە گوتار، وێنە هەوڵیدا کە ئەوەی ئەو بە جوانناسی لیبدۆیانە ناودێری کرد گەشەی پێبدا، واتا جوانناسییەک کە چەقی قورسایی دەخاتە سەر بەرهەستی و غەریزە ئامێزی هونەرێک کە خۆی داپڕیوە لە بونیاتی ئەو دابەشکاری، پۆلێنکاری و هەرارکیکراوەی گەردوونی ئاوەز. لیۆتار لە ساڵی 1974دا بەرهەمە سەرەکییەکەی *ئابووری لیبدۆیانە* بڵاوکردەوە. هەڵبەت ئەو کتێبە هەرچەندە شێوازگەرا و فەلسەفییە بەڵام سەربەخۆترین و ئۆرگینالترین کتێبە کە ئەو تا ئێستا نووسیویەتی. هاوکات دەکرێ ئەو کتێبە وەک چەشنە مانیفێستێک بۆ فەلسەفەی مەیل تەماشا بکرێت، کە بەلای منەوە _ بە تایبەتی لە پەیوەندی بە لیۆتارەوە _ دەخوازم ئەو کتێبە وەک جۆرە گۆشنیگایەک هەڵسەنگێنم، لەو دیدەی کە مەیل وەک شتێک نیشاندەدرێت کە هەمیشە لە کاردایە، هەروا ئەو مەیلە لەمدیو جیهانی ئەمموونەکانمان و لەمدیو وشە و دەربڕینەکانماندا ئامادەیە کە ئێمە خۆمان ئەو ئەزموون تاقیکردنەوانەش دەبەخشین. مەیل یاسا و ماتۆڕێکە بۆ رەفتارەکانمان. وزەی کردەکانمانە. ئەو وزەیە کە ئێمە پێی دەژین و بۆ ئەوەش دەژین. رێگا بۆ خۆی دەدۆزێتەوە. کاتێ من دەنووسم، مەیلی خۆم وەک پێداویستییەک نیشاندەدەم بۆ ئەوەی هزر، هەست و بۆچوونەکانم دەربیڕم، لەسەر کاغەز بیانووسمەوە، جێگیریان بکەم، *دەربڕینی خۆمیان* پێ ببەخشم. کاتێ من ئەڤینداری دەکەم، مەیل لە رێگای واتای ناز و دەستبازیەکانی منەوە رێگای خۆی دەکاتەوە، کە من لێوان لێو لە ئەشق و مەیلاندنەوە وێنای جەستەی خۆشەویستەکەم دەنەخشێنم، لە بەشدار بوونێکی هاوبەشانەی هەستەکانی من و خۆشەویستەکەمەوە و ئاماژەی ئەو هەستانەش رێگە خۆشدەکەن کە ئێمە دڵمان بۆ یەکتر ئاوەڵا بکەینەوە، دواجار یاریەکی دوو بە دوو و لێکتوانەوەیەک لە رامان و دەربڕین ئامادەمان دەکات تاکو رەهەندێک بە یەکتر ببەخشین،

هەر لە پێشەکیەکەی *ئابووری لیبیدۆیانە* دا بۆ خوێنەر روون دەبێتەوە کە لیۆتار بە دوای ئەوە سەرقاڵە تاکوو هەموو بەشێکی ئەو واقیعە وەک

شەپۆڵگەلێک لە مەیل کە بەشێوەیەکی ترادیسیۆنیان لێکندراوەتەوە و گەڵاڵە نەکراون دەکێڵێت. گریمانە بەرفرەکەی لیۆتار دەکرێ بەمجۆرە بێت: *هەموو* دەرپڕینە مرۆڤایەییەکان بریتین لە *مەیل*. جەستە بە رای لیۆتار بێجگە لە "توێژێکی هەستداری گەوەرە" هیچیتر نیە، جەستە پێکهاتووە لە شێوەی قاوغێکی لیبیدۆیانە بە شریتی فیلم یان دەستە کاسێتێک دەچێت کە بە *چڕایەتییەکی/Intensitet* هەمەجۆر شەپۆڵدەدا. ئەمەش هاوکاتیش زەمینە خۆشدەکا کە بە شێوەیەکی ترادیسیۆنانە نێوان "ناوەکیەت" و "دەرەکیەت" ی جەستە لە یەکتر جیابکەینەوە. جەستە "قاوغێکی تووناوتوونە"، بەشە ناوەکیەکەی دەبێتە بەشە دەرەکییەکەی و جێگری کارگێڕە. ئامانجەکەی هەردەم پەڕینەوەیەکی سەرنجدراوە.

لیۆتار وەک بەردەوامیەکی راستەوخۆیانەی گریمانەکەی لەمەڕ "ناوەکییەت" و "دەرەکییەت"، بە هەڵکاڵین لە رووی دەروونشیکارەکان و بە تایبەتیش ژاک لاکان، جەغت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە هیچ جیاوازییەک لە نێوان غەریزە و مەیلدا لە گۆڕێدا نیە.

لە روانگەی فرۆیدەوە غەریزە لە هەڵچوونی فیزیکییەوە سەرچاوە هەڵدەگرێت. ئامانج ئەوەیە کە ئەو بارە گرژانە دەمبەست بکرێن یان ماڵی بکرێن و بەتاڵ بکرێنەوە کە ئەوانە رێگەخۆشکەری سەرچاوەی غەریزەکانن، هەروا وەک فرۆید دەڵێ، کە غەریزە "لە ئۆبژە" یان بە بوونی ئۆبژەوە دەتوانێ مەبەستەکەی بپێکێت. سەربارى ئە،مەش لە روانگەی تێگەیشتنی فرۆیدیانەوە مەیل لەناو ململانێی بەرتەکە دەروونییەکاندا رۆڵی خۆی دەگێڕێت.: ئەو مەیلە نائاگایە بە نیشاندانی نیشانەکانەوە کە گرێدراوە بە ئەزموونە سەرەتاییەکانی تێر بوونەوە بە دوای تێرکردنی خۆیەوە سەرگەرمە.

لاکان لە کۆی کارە دەروونشیکاریەکانییەوە بە راشکاوی توانی مانای ئەو مەیلەی کە فرۆید نەخشەی بۆ کێشا بوو بخەملێنێت و لەنێو چەقی تێوری دەروونشیکاریدا بەرجەستەی بکاتەوە. هاوکات لاکان راستەوخۆ لەگەڵ ئەو فراونکردنەیدا ئەو مەیلەی لە وێنا کردنەکانی دیکە بەتایبەتیش چەمکی "پێویستی" و "داخوازی "، هاوێر کرد کە هەمیشە پێکەوە ئاڵوگۆڕ دەبن، *پێداویستییەت* چاو لە ئۆبژەیەکی تایبەت دەبڕێت و بەوەشەوە خۆی تێر دەکات. بە پێچەوانەی ئەمەش *داخوازی* خۆی فۆرمۆلە دەکا و روو لە بە

هانا چوونی هاومرۆڤایەتی دەکات. هەرچەندە گەر داخوازی روو لە پەیوەندییەکی تایبەتیش بکا، کە ئەو پەیوەندییە *وەک خۆی* بۆداخوازی شتێکی گرینگ نیە چونکە ئەو داخوازیکردنە مشتوماڵ کراوە هەمیشە لە قوولترین شێوەدا داخوازیکردنێکە بۆ ئەڤین. لە لایەکی ترەوە *مەیل* دەکەوێتە ئەو مەودایەی نێوان پێویستی و داخوازییەوە _ بۆ نموونە، لە لایەک ئەو هەوڵی تێر بوونە رووتەی غەریزەی زائەندە و لە لایەکی تریشەوە بوونی ئەو تەمەننایە بۆ ئەشق.خودی مەیل ئەو مەودایەیە یان *ئاستەنگەکەیە*. ئەو ئاستەنگەش ناکرێ تەنیا لە پێویستیدا بەرتەنگ بکرێتەوە، هەروەک مەیلیش لە پرینسیپدا دوور لە سۆبژەیەک ناتوانێ پەیوەندی بە ئۆبژەیەکی دیاریکراوەوە هەبێت.، بەڵکو بە *خەیاڵاندن*، واتا مەیل ئەو پەیوەندیە بەو وێنە زیندەخەوانەوە دروست دەکات کە سۆبژە بەرهەمی دێنێت. هاوکاتیش ناکرێ مەیل تەنیا لە داخوازیدا بەرتەنگ بکرێتەوە چونکە مەیل هەوڵدەدات خۆی بەسەر ئەویتر *بسەپێنێت* و گوێ نادات نائاگاییەکانی ئەویتر _ لەسەر ئەوەش سوور دەبێت کە ئەویتر بە راشکاوی دانی پێدا بنێت.

پەڕینەوە لەو "خاڵی سفرە" گەورەیەی، کە لاکان باسی دەکا، واتا جیهانبینییەک سەبارەت بەو ئاستەنگە بنەڕەتیەی کە لە پەیوەندیەی بە خۆ دەرپرین یان گەیشتن بە ئەویتر بەرجەستە دەبێتەوە _ لاکان ئەوە بە *جەوهەری مەیل* ناو دەبات. ئەوەش لە دیدی لیۆتارەوە بە "ئایینداری" دەچێت و وێڕای ئەمەش لە خودی خۆیدا جیهانبینییەکی خەیاڵی *لیبیدۆیانەیە*. هەروا بە واتای لیۆتار، ژاک لاکان لە گەردوونە دەروونشیکارییەکەیدا، پایەی ئاستەنگ، نائامادەیی و ئەو **ئەویترە** نەپێکراوە دەکاتە "ئەو خوایە پەنهانە"، بەمجۆرە "ئاستەنگ" کتومت دەبێت بە جیهانبینییەکی *ئیماندارانە* ، کەواتە جیهانبینی لە پێناو لە دایکبوونەوە خۆیدا بە پروا و ئومێدەواری بارگاویکراوە؛ هەڵگری سۆراغێکی ئەبەدی، غەریزەیەکی کۆتایی نەهاتووە دژی "شتێکی نەبوو" _ مەیلێک، واتا لیبیدۆ. بەو مانایەی کە بناغەی مەیل خودی مەیلە.

گریمانەی لاکان بەمجۆرە خۆی دەنوێنێ: دەکرێ غەریزە تێر بکرێت بەڵام مەیل بە هۆی ئەو ئاستەنگە بناغەییە قەدەری ئەوەیە کە تێر نەبێت. کەچی بە پێچەوانەی لاکانەوە، لیۆتار دەیەوێ، لە دیوێکەوە، ئەو

جیهانبینییە "ئایینیە" لەسەر ئەو ئاستەنگە سەرەکییە هەڵبوەشێنێتەوە، لە دیوێکی تریشەوە جەغت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە غەریزە و مەیل دوو رووی تاکە شتێکن، واتا لیبیدۆ، هەروا بێگومان دەکرێ ئەو ئاستەنگە تێر بکرێت/ببێت، بەڵام ئاستەنگ دوای تێر بوون هەمیشە سۆراغی ئامانجی نوێ دەکا و هەر بۆیە بەردەوام خۆی لە بزواندا دەبینێتەوە.

کەواتە بەلای لیۆتارەوە غەریزە، مەیل و لیبیدۆ سەرتاپا *بەڵییە/ژیان لە ئامێز گرتنە*. ئامانجی سەرگەرم بوونی بەردەوامی مەیل لە یاریدا، لە پێناو ئەوە نیە هەتا تێر بوونێکی کاتی، وەک پێویستیەتی خۆراک، خواردنەوە و خەو، بە دەست بێنێت، کەواتە سۆراغی "ئەبەدیانە"ی مرۆڤ دەرپرینێک نیە بۆبەدەست هێنانی ئەو شتەی کە چونکە هەرگیز ناتوانێت بە دەستەبەری بکا، بەڵکو ئەو دەرپرینە زیاتر لە پێناو ئەوەیە کە دۆزینەوە یان دەستەبەرد کردن و ئەزموونی گۆشە نیگایەکی جەغتکراوە بە دەست بێنیت، کە وەک خۆی باشە، گەر مرۆڤ نەترس بێت لەوکاتەی کە خودی خۆیەتی لەناویدا بژی و بحەسێتەوە. واتا لیۆتار دەمراستێ سۆراغکردنێکی دوو دڵ و بێسنوور نیە کە بەدوای شتێکی **راست و دروست** دەگەرێت، دەمراستی سۆراغێکە کە بە دڵنیاییەوە هەرگیز ئامانجەکەی بە دەست ناهێنێت. بەڵکو ئەو نوێنەری سۆراغێکی *وریا* ئامێزە کە لەوێدا مرۆ *بە تەواوی خۆی لە رێژەگەرایدا تەرخان دەکات*.

وەکو تر لە روانگەی لیۆتارەوە هەموو چەمکە فەلسەفییەکان، بۆ نموونە، خودی چەمکگەلی "جیهانبینی"، "نیشانە"، نەرێتی"، "کات" و "چەمک" کە لە *لاواز کردنی چرایەتیەکانەوە* سەرچاوەیان هەڵدەگرن. هەڵبەتە لێرەدا ئەوە زیاتر لەگەڵ لیۆتار دەسازێ کە نەڵێین ئەو چەمکەگەلە "سەچاوە هەڵدەگرێ لە" بەڵکو دەبێ بڵێین کە ئەو چەمکگەلە وەک دیاردەیەکی هاودەمانە "وێکرا هاوئامادەن"، بە دیدی لیۆتار تەواوی تێرامانە فەلسەفی و فەلسەفە بیژۆکەکان سەبارەت بە "مەیلی نۆستالگیانە" ، "سۆراغی ئەبەدیانە"، "پەرێشانی خامۆش نەکراو" و "ئەوەی کە نەوتراوە" بە نزمکردنەوەی ئابووری لیبیدۆیانە (نوێنەرایەتیەکی غەریزە ئامێز) دەستپێدەکەن. بەهایە جودایەکان لە پچرانی ئاراستەیەکدا وەک هاوئاهەنگیەک دەترازێن. چرایەتییەاکن لاواز دەبن و ئاڵوگۆردەکەن، نۆستالگیش، با نەڵێین مێتافیزیک بەرجەستە دەبێتەوە. بە واتای لیۆتار، کە

ئەوە شێوەیەکە لە داهێزران.

لێ بۆچی ئەو داپچڕانەی ئاراستەیە روودەدات، مرۆ دەتوانێت بۆ وروژاندن ئەو پرسیارە بکا. لیۆتار لە وەڵامدا دەڵێ، ئەی خودی ئەو سزادانەی کڵێسەیەو و سەبر نەگرتنە بۆچی، لێرە مەسەلە بە وردی بەندە بە *کەمگرتنی چڕایەتی*. ئەوە پرسیارە بەندە بە نیگا گرتن بۆ دواوە و نۆستالگیەک کە لە پێناو مانا و رامانێکدا خۆی دەبەستێتەوە بە ترادیسیۆن، مێژوو و قەڵای رابردوو _ بەڵام رەنگە ئەو مانا و *رامانە پێشتر* بوونیان نەبێ، بەڵکو ئەوانە شتێکن کە فراوانترن، دەژین، لێرە و لەوێ بەرهەمهێنەرن، *ئاراستەکەیان بەرەو پێشەوەیە*.

لیۆتار لە *ئابووری لیبیدۆیانە*دا ئاماژە بەوانە دەکات، کە سەرچاوی هەموو سادەییەکی شپرزە ئامێز لەسەر ئەوە سەرهەڵدەگرێت کە *هزراندن خۆی لە خۆدا لیبیدۆیە*. هزر لە مەیلەوە بەرهەم دێت، هزر وەک گرژییەکی نێوان وزەی فیزیکی و چڕایەتییەکان پێناسە دەکات. واتا پەیوەندی تیۆری و نەریت/پراکسیس پەیوەندییەکە لە مەیل، لەم روانگەیەوە پەیوەندییەکانی مەیل بە هەمان شێوە بۆ پەیوەندییەکانی نێوان ئابووریی و پرۆسەی هزر یان پەیوەندییە زمانییەکان بناغەیین. پەیوەندییەکانی مەیل بناغەیی و "بێلایەنن" بەو مانایەی کە ئەو پەیوەندییانە خۆیان لە ناوەڕاستی "تاکەکەس" و "کۆمەڵگا"، نێوان "سۆبژە" و "ئۆبژە"، نێوان "ستروکتور" و "مێژوو" ...هتد، دەبیننەوە. بە کورتی مەیلە مرۆڤایەتییەکان وزە، بواری هێز، هەڵگیسێنەری کردە مرۆڤایەتییەکانن.

4- جەستە و بینینە هەستەکیەکان: فروانکردنی شوێنە هەوەسدارەکان

ئابووری لیبیدۆیانە بە شیکردنەوەیەکی پوختە و وردەکارانە لەسەر جەستەی پەرش و بڵاو، لێکپچڕاوی ژن دەستپێدەکا، بە *بەڵێ* یەکی هانکیڕانەش کۆتایی دێت! _ بەڵێیەکە بۆ ژیان، بۆ لیبیدۆ، بۆ چڕایەتی و بۆ بان شلەژانی و فلیقانەوەی سەرمایەداری. لە نێوان ئەو پێشەکی تەقینەوە مێنەیە و ئەو بەڵێیە کۆتایی هێنەرەدا 300 لاپەڕە لەو کتێبە تەرخانەکراوە بۆ تاووتۆکردنێکی دوور و درێژ لەسەر مێژوو، کولتورە

جودایەکان، ژیارەکان، سیستەمی سیاسی، هەموو جۆرە شێوەکانی چەوساندنەوە، فشار و سۆزانیەتەکان _ ئەوانە هەموویان بە شێوەیەک گەڵاڵە دەکرێن کە من دەخوازم بە *رەزامەندی هەستێکی لێوان لێو لە سەرکەوتن/euforiskt samtycke* و *سروتی رۆحانیەتێکی لە ئاسایی بەدەر/-orgastisk överdrift-* ناودێریان بکەم.

رەنگە *ئابووری لیبیدۆیانە* یەکەمین هەوڵێک بێت کە بیەوێ *راڤەیەکی شیزۆ/schizoanalys* یان راڤەیەک بۆ ئەو واقیعە مۆدێرنە درز بردووە بکات (بەڵی، وەک ئەوەی ئەو واقیعە تاقیبکەیتەوە تا بینووسیتەوە)، کە ئەو هەوڵەی لیۆتار نزیکە لەو شێوازەی دۆلوز و گۆتاری کە لە بەشی یەکەمی بەرهەمە گەورەکەیان بەناوی *ئەنتی_ئۆدیپۆس* لەسەر سەرمایەداری و شیزۆفرینیا ئەنجامیانداوە.

لیۆتار بۆ ئەوەی جیهان و مێژوو لە روانگەی تاکە پرینسیپێکەوە شرۆڤە بکات، کتومت وەک فەیلەسوفەکانی پێش سۆکرات، یان کتومت وەک ئەو شێتە خۆبە مەزن زانە باڵگرتووانەی کە بەر لەوەی بیۆکیمی/دەرمانی چارە کردنی شێتایەتی پەیدا بێ، مرۆ دەیتوانی لە خەستەخانەی شێتەکاندا چاوی پێیان بکەوێت، کەچی دوای دورستکردنی بیۆکیمی تەواوی ئەو شێتانە "هاوشێوە" کران، واتا چیتر وەک شێتی سروشتی نەمانەوە، خۆی توردەداتە ناو پرۆژەیەکی هەڵبەستراو/mytomant . بەڵام ئەمجارە روانگەی لیۆتار نە پەیوەندی هەیە بە زەوی یان ئاگر، هەروەک دەزانین کە ئەوانە بنەچەکەی ماددەکانن، هەروا نە بە *apeiron* یش *(شوێنێکی خاڵی لە ماددە)*، وەک ئەوەی کە ئەو بیرۆکەیە لای ئەنەکسیمەندەر/Anaximander دا هەیە، بەڵکو ئەو تاکە پرنسیپەی کە ئەو دەیەوێ جیهان و مێژووی پێ شرۆڤە بکا ئەوە *چێژ وەرگرتنە/la jouissance*.

بەمجۆرە لیۆتار بە رووی تیۆریی رەخنەیەکی ترادیسیۆنی هەڵدەکاڵێ، بەڵێ، ئەو بای تۆزقاڵێکیش خۆی بەو رەخنەیە خەریک ناکات چونکە ئەو مەبەستی ئەوە نیە کە ئەو رەخنە ترادیسیۆنە زیاتر روون بکاتەوە یان پاداشتی ئەو راستییە یان ئەویتر بداتەوە بەڵکو ئەو دواجار تەنیا بەوە "دڵخۆش و بەختەوەرە" کە لەناو جەرگەی شێوازەکانی مێشک تێکدان و ساختەکاریانەی کە ژیاری سەرمایەداری بەرهەمی دێنێت بتوانێ چاوی خوێنەر بۆ چێژ وەرگرتن بکاتەوە. نابێ بنەمای دەروازەی نووسینەکەی بۆ

شانۆیە لیبیدۆیانیەکەی ***تەنیا وەک واتایەک بۆ بێئومێد کردن*** یان ***بەس بۆ هەوەسبازی*** لێکبدرێتەوە.

وەسفی سیستەماتیکیانەی کتێبەکەی لیۆتار بۆ "ئەو جەستە تێکشکاوە" لە جولەی هێڵەکانی تابلۆیەکی بێلمار/Bellmer زۆر نزیکە. ئەمەش پەیوەندی نیە بە ئەناتۆمیەتی، (وەک خوێن و گۆشت ... یان بایۆلگیەت) جەستەوە، یان هێڵە دەرەکیی ، پێچەکان، بەرزی و نزمیەکانی جەستەوە، یان دەنگە ناوەکیەکانی جەستە. بەڵکو ئەو باس لەو جەستەیە دەکا کە کتومت وەک زونێکی هەوسدار، پەلی هاوێژاوە، "بەبێ بوونی دیوێک لە پشتەوە" لە پانتاییە لیبیدۆییەکان گەشەی کردووە. واتا مەسەلەکە بەند نیە بە جەستەیەکی پێوراو، پۆلێنکراو بە مۆدەکراو وەک ئەوەی کە زانست وێنای دەکا، بەڵکو بەندە بە جەستەیەک کە خرۆشیەک هەستی پێدەکا و دەرکی دەکا و بە هێلی رەمەکی و گوزارەیی وێنەی دەکێشێ، جا بەدوای لۆگیکی ئەڤیندارەکەی دەکەوێت کە لۆگیکیەکان تێی ناگەن.

ئەم جەستەیەی کە لیۆتار باسی دەکا، دەکەوێتە "پێش" سانسۆر و "پێش" ئۆدیپۆس"ە و دوور لە چەپاندن و لەمپەرەکان هەموو جۆرە توانایەکی هەوەس و دەرفەتێک بۆ چێژ وەرگرتن دروستدەکا. ئەو جەستەیە وەک خودی مۆدێلێک بۆ ئابووریەکی لیبیدۆیانە نمایش دەکرێت. وەک پێشتر ئاماژەمان پێکرد لیۆتار جەستە وەک "توێژێکی هەستدار"، وەک کەرەسە هەڵگرێکی خاوێن، بزۆک، چڕ و *هاندەرێکی* راستەوخۆیانە و *بەڵێ* یەک بۆ ژیان، پێناسە دەکا.

ئەو ئابووریە لیبیدۆیانە وەک بەرپەرچدانەوەیەک بۆ یان دژە بەرپەرچدانەوەیەک بە دژی هەموو تیۆرییەکانی وێنەکێشان، هەموو تیۆرییەکانی نەرێتی و ئاستەنگەکان، دەدوێ و دەنووسێ. کەواتە مرۆ دەتوانێ بڵێ_ ئەگەر ئێمە مێتافۆری ئێرۆتیکیەکان دوا بخەین _ ئەو ستراکچالیزمەی کە بەهرەیان لەتیۆریەکانی دەروونشیکاری وەرگرتووە (بۆ نموونە قوتابخانەی لاکان) ئەندامی نێرینە یان سیمبوولی زاوزێکردنی نێرینە/fallos وەک *بەهای وێنەیەکی هەست بین، وێنەیەکی مەتەڵ ئامێز* پێناسە دەکەن، دوای ئەوەی کە ئەو بەشە پیاوانەیەی جەستە دەخەسێنرێت لە جەستەی لیبیدۆیانەوە دادەبڕدرێت و بەرەو جڵەوکێشی

دەرپرینی سێکسگەرایی بەرز دەکرێتەوە: دەبێتە بەرپەرچدانەوە گەورەکەی دەروونشیکاری، واتا ناچار دەکرێت. – بە گشتی مرۆ دەتوانێ ئەو مامەڵەکردنە لە بواری سیاسی (پاشا، سەرۆک، پەرلەمان) و لە بواری یاسایی (رێسایەکان، یاسایەکان، نۆرمەکان) و لە بواری ئابووریدا (پارە، بەهای گۆڕینەوە، قازانجکردن) ...هتد، بدۆزێتەوە.

لە روانگەی لیۆتارەوە لە چوارچێوەی ئەو هەموو پرینسیپانەدا ئێمە وەک شایەد عەیانێک رەگەزی دەسەڵاتێکی فەرمانڕەوای *نێوەند* و *خۆ بە دەمڕاست* پێکدێنین، کە ئەو دەسەڵاتە وەک "بڕیاردەرێک" کردەکانی خۆی دەچێنێ و رەگاژۆ دەکا و لە ئاستێکی بێکۆتاییدا *ئامادەیی خۆی، خۆ رەپێشکردنی، خۆ تێرکردنی – چێژ وەرگرتنی* دەسەپێنێت، ئابووری لیبیدۆی لیۆتار لە بەرانبەر ئەو جیهانبینییە دارێژراوە، ئەو نمایشکارییە تیاترۆیانەدا قورسایی ئەو کۆچەرایەتی و چڕایەتیە نیگا ئامێزە، ئەو بنەمایە رزگارکارانە رادەگەیەنێت، ئەمەش مانای ئەوە دەگەیەنێ کە ئێمە لە کۆمەڵگا چاودێرکار و-کۆنترۆڵ کارەکەماندا دەبێ بتوانین لە چەندان شێوەی "چڕایەتیەکی رێکخەرانە" - وەک چەشنە کۆچ کردنێکی خەڵک یان کۆچی پۆڵە باڵندەیەک لەم ژیانە بڕوانین و تاقیبکەینەوە.

هەڵبەتە وێڕای ئەو هاندانە بۆ "سۆراغکردن" و چڕایەتیە نیگا ئامێزە، بەڵام مرۆ دەتوانێ راستەوخۆ بە پێچەوانەی لیۆتار بڵێ کە هەموو ئەوانە بە رێگای زمانەوە بەرجەستە دەکرێنەوە و دواجاریش دەکەوێتە ژێر رکێفی هێماکانی زانستی زامانەوانی ئابووریانە، کە لەوێدا هەمیشە جۆرە درزێک لە نێوان دەرپرین و ناوڕۆکدا ئامادە دەبێت. بەڵام لیۆتار نکۆڵی لە بوونی ئەو درزە و رۆڵە پەرت و بڵاوکارە ناکات. ئەو تەنیا پێشنیازێک دەکا کە ئەو *درزە بزوێنەرانە لە نێوان ناوەڕۆک و دەرپریندا دابنرێت*، تاکوو بە مانایەک ئەو درزە بتوانێ خوولبخوات، بەمجۆرە تا مرۆ بەردەوام بتوانێ ئەو دەرپرین و ناوەڕۆکە لەگەڵ یەکتردا ئاڵوگۆڕیان بکات؛ بۆ ئەوەی مرۆ بەردەوام نۆرەی شوێنی بەرکەوێت، تا *بەڵێ* و *نەخێر*، قبووڵکردن و رەتکردنەوە، ناوەکی و دەرەکی، بەرکەوێت.

بە واتایەکی تر لیۆتار پێشنیاز دەکا کە مرۆ توانای خۆی بە شێوەیەکی پەرادۆکسال/لێکدژ بەکار بێنێت تاکوو وەک *شەحنکەرەوەیەکی چڕایەتی* فشار دروستبکات. مرۆ بۆ ئەوەی بزانێت کە ئەوە کام بابەت بەخۆوە

دەگرێت دەتوانێت ناراستەوخۆ (وەک خوێنەرێک) دەرکی کاریگەرییەکانی ئەو *شێوازە* بکات کە لیۆتار *ئابووری لیبیدۆیانە*ی پێ نووسیوە. ئاوازی بەرز و وروژێنەرانەی کتێبەکە لە ئاراستە بێ پچڕانەکەیدا لەناخی خوێنەردا بە دەم ئاخاوتن – هاوارکردن-گۆرانی-سەما و بە *نووسینێک* بە دەم چەپڵەڕێزانی پەیڤە سەرهەڵگرتووەکانەوە بەڵگەکانی لۆگیک یان کۆلۆگیک گەمارۆ دەدەن.

لێ لە دیوێکی ترەوە خەونە وروژێنەرانەکەی لیۆتاری ئەوەیە کە گورزی خۆی لەناو بواری سیاسیدا بسرەوێنێت. دەبێ بگوترێ، کە لیۆتار، وەک سیاسیەکی چالاک لە رابردوودا تواناداره، هەر بۆیە، ئەو لە کەسانی تر زیاتر شارەزایە لەوەی کە ئاشنا بوون لەگەڵ نووسینەکانی مارکس چەند چێژدارە و کەم و زۆریش ئاگای لە گشت نەخۆشییەکانی مامۆستایە سۆسیالیستە خۆ بە زلزانەکانی پشت مێزەکانە کە خۆیان بە *مارکسی سیاسی* دەزانن و بۆ ئەوە دەژین تاکوو ئاماژە بەوە بکەن کە ئاراستەی مێزی نووسین بەرەو کام لا بکرێتەوە و لەوەش دڵنیا بن کە با_-ی **مێژوو**، **شۆرش** و **ململانێی چینایەتی** لە پشتیانەوە هەڵبکات.

بە سادەیی دەتوانین بڵێین کە لیۆتار پێشنیاز دەکا کە لە روانگەی لیبیدۆیانەوە لە مارکس بگەین یان لیبیدۆیانە مارکس بەکار بێنین، وەک "بەرهەمێکی هونەری" مامەڵە لەگەڵ نووسینەکانی بکەین، لیوتاریش بە گاڵتە، ئیرۆنییەکی نەرمەوە ئەو *سەرمەستیە غەریزە سروشتیانە* بۆ مشتومالکردن ئاوەڵا دەکاتەوە، کە خودی مارکس لە بەرانبەر بابەتی لێکۆڵینەوەکانیدا، ،واتا پارە و سەرمایەدا هەستی بەو سەرمەستیە دەکرد.

بەمجۆرە بە گوێرەی خوێندنەوەی من بۆ ئابووری لیبیدۆیانە هەڵبەتە لیۆتار بە دوای ئەوەیە کە سەرمایەداری لەو ئابووریە لیبیدۆیانە "دوور بخاتەوە"، هەروا کاتێ لیۆتار رەخنە لە سەرمایەداری ئەمڕۆکە دەگرێت، ئەو بە دوای ئەوە نیە، کە وەک تۆڵە کردنەوەیەک لە سەرمایەداری وێنەیەکی نۆستالگی بۆکۆمەڵگایەکی نموونەیی نیشانبدات (بۆ نموونە کۆمەڵگایەکی بێ چین)، لیۆتار دەنووسێ: "سەرمایەش راهاتنێکی باشە، پریاری لە سێدارەدان یان قەسابخانە دانانە بۆ دەسەڵات و دامودەزگایە باوەکان، بەلانانێکی چالاکانەی جیهانبینیە قەتیسماو و دڵنیاییە جێبەجێکراوەکانە، نەشتەرگەریی مرۆڤێکی رۆبۆتییە لە شارەکان، جیهانبینی خەیاڵەکان و

جەستەی مرۆڤەکانە."
به دیدی لیۆتار دەبێ روانگەی ئەو جۆرە رەفتارە سیاسییە بەکار بێنین، نەک بە رەخنەیەک بۆ خۆ بە دوور گرتن بەڵکو بە پێچەوانەوە بۆ *دڵخۆشییەکی سەرمەستانە* بەکاری بێنین. واتا مەسەلەکە ئەوەیە کە چێژ وەرگرتن زیاتر بزوێنەر بکەین، کە ئەو چێژە بۆ لیۆتار بریتییە لە چرایەتی و وەرچەرخێنەری. یان وەک لیۆتار خۆی دەڵێ: "ئەوە چیە کە دەبێت بگۆردرێت؟ نەبوونێک واتا دەبێ هەموو شتێک، گەیەنەری چرایەتی بەبێ "دەراوێتە" کردن لە هەموو بەشێک لە جەستەی کۆمەڵگا رووبدات".
رەنگە مرۆ بتوانێ لەسەر ئەوە زۆر بپەیڤێ کە لێرەدا لیۆتار هەوڵدەدات ئەو چالاکییە سیاسییە لە مەیل چەپاندن، خۆ تەمبێ کردن و هەست بە تاوانباری کردنەکان رزگار بکات، هەروا ئەو رێککەوتنێکی داخوازیکراو لەگەڵ ئەو ئاگاییە نووشستێ هێنەرە زێدە ناسراوە لای رۆناکبیرانی چەپرۆ ئەنجامدەدا، بە واتای لیۆتار ئەو نووشستە لای ئەو رۆناکبیرە چەپرۆیە هەمیشە لە بەرتەکێکی قووڵی ئەو سەربازانە دەچێت کە لە بەرەی رزگاری و ئازادیدا دەجەنگن.

5- لە فەلسەفەی مەیلەوە بۆ سیاسەتی مەیل (؟)

لە کۆتاییدا دەمەوێ مەسەلەی لیۆتار لە چڕکردنەوەیەکدا بخەمە روو. بۆچی ئەو فەلسەفەی مەیلە لیۆتاریانە پێی دەگوترێ ئابووری لیبدۆیانە؟ لیۆتار دەنووسێ، بۆ ئەوەی ئەو هەموو شلەژانە لێوان لێوە مەرجدارەی غەریزە و مەیلانە دەستنیشان بکرێن کە لە ئابووریی سیاسیدا لە ئارادایە و دروستکەری یارییەکانە، هەروا هاوکاتیش چونکە، هەرچەندە ملکەچکراوە، بە تەواوی ئەو سیاسەتە دەستنیشان بکرێت کە دەکەوێتە ناو شلەژانەکان (غەریزەی ژیان)ەوە. لیۆتار ئەوە ساغدەکاتەوە کە ئەو لە *ئابووری لیبیدۆیانە* دا لەمدیو سەرتاپای فەلسەفەی سۆبژەکان و لەمدیو سەرتاپای ماتریالیزمەکانەوە هەڵوێستێک پێڕۆ دەکا، بەوەی کە ئەو بە چەقگرتنی لەسەر وزە و چرایەتیەکانەوە سنووری خاڵە قەتیسماوە کلاسیکییەکان دەبەزێنێ. لیۆتار لە روانگەی *شوێنێک* ەوە دەنووسێت کە پێویستە مرۆ وێنای بکات، بەڵێ، واتا مرۆ بەخۆی لە خەیاڵاندنەوە ئەو

شوێنە بدۆزێتەوە و شێوەی پێببەخشێت بێ ئەوەی پێویست بەوە بکا کە بە شێوەیەکی ئاوەزیانە لە تایبەتمەندی ئەو شوێنە *تێبگات*. لەم کتێبەدا شوێن بە "توێژێکی بزۆک" پێناسە دەکرێت. ئەم شوێنە جەستە، پێست، شوێنێکە بۆ خرۆشاندن و دەرکردنەکان. ساتەوەختێکی تێر بوونە. خرۆشاندنێکی نوێیە. هورووژان، خاو بوونەوە، هورووژانێکی نوێیە.

ئەوەی گرینگە لە ناوکۆیی مێژووی تیۆرییەوە ئەوەیە کە ئەو "دژە تیۆریە" خۆی بۆ پێشەوە رەپێشدەکا تاکوو شێوەکانی سیمۆتیک، دیالێکتیک و رەخنە تێکبشکێنێ، کە بەلای لیۆتارەوە ئەوانە هەموویان مانای "شێوەیەکی نێگەتیڤ لە هزراندن" دەگەیەنن. ئەم وێنا کردنە هزرییە نێگەتیڤە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو یاریی مۆرالییە کلاسیکیانەی کە لە جیاکردنەوەی نێوان **باشە** و **خراپە** کە وەک دوو دژ بەرانبەر یەکتردا دانراون، لە پاڵ ئەوەشدا وەک بەردەوامییەکی راستەوخۆی ئەمەوە، ئەو شێوە هزر کردنە نێگەتیڤەی کە لیۆتار باسی دەکا، لەو جیاکردنەوەی نێوان راستی و ساختەیی، نێوان جوانی و ناشیرینی و نێوان دروست و نادروستییەوە... هتد، بەرهەمهاتوون. لیۆتار لە *ئابووری لیبیدۆیانە* دا رووبەڕووی تەواوی ئەو گریمانە بێمەرجانە دەبێتەوە و دەستنیشانیان دەکا، *چڕایەتییە/inensitet* هەڵچووەکانیش جەغدەکاتەوە، واتا هەموو چڕایەتییەکی هەست هەڵگر، غەریزە ئامێز و وزە بارگاویکراوەکان ئاوەڵا دەکاتەوە، کە لەناو هزراندن و لەناو برسیەتی زانیاریی مرۆڤایەتیانە بەدوای سۆراغێکی بەردوامی *واتا*دا، لە یارییەکی هاوپەیوەندن _ بەڵام بە شێوەیەکی داپۆشراو، بەرتەنگکراو.

لیۆتار رادەپەرموێ بۆ ئەوەی ئەو داپرانە لەگەڵ ئەو شێوە هزرکردن و دەرپڕینە باوەی کە بە گۆشەنیگا و شێوەی دەرپڕینی سادەکانیەوە، نەک بە رەخنە بە مانای تایبەتمەندانەی وشە و واتایە ناوەڕۆک هەڵگرەکانەوە، گەڵاڵە دەکا. گۆشەنیگا و شێوەی دەرپڕینەکان بە دەرپڕینێکی شەڕەنگێز و هەڵچووانەوە لە هەموو شێوەی رامانە فێرکراوەکان و شێوەی جیهانبینیەکان مەحفدەکاتەوە، کە هەندێ جار سنوور بەزاندی وشە هاوئاهەنگ دەکا تاکوو داڕشتنەکان، خوێنەر یان ژیان یەکسەر لار بینەوە و هەڕەشە لە داڕماندنیان بکات. بەڵام ئەو کارەی ئەو هیچ شتێکی زیان بەخش ناکات. چونکە سەرگەردان کردن بەرهەمدارە. ئەو سەرگەردانیە

موچڕکێک دروستدەکا تاکوو مرۆ خۆی دەستبکات بە بینین و هزر کردن، بەڵێ، بۆ ئەوەی لەو کاتەی کە لیۆتار دەست لە نووسین هەڵدەگرێت مرۆ ئارەزوویەک بۆ پەرە پێدانی نووسین دەستەبەر بکات.

ئابووری لیبیدۆیانە هاوشێوەی *ئەنتی_ئۆدیپۆس*ی دۆلوز و گۆتاری نەخشەکارییەکە بۆ ئەو "شەکەت بوونە تیۆری"یە گشتگیرەی کە ناو فەلسەفەی هەنووکەی فەرەنسیدا هەیە، *سەفەرێکە بەرەو پێشەوە* بۆ دەرچوون لەو شێوە ڕم هاوێژانە تەنیاییەوە.

مرۆ دەتوانێ لە پوختەکردنەوەیەکدا بڵێ ریشەی کێشەکانی لیۆتار لە *ئابووری لیبیدۆیانەدا* دەگەڕێتەوە بۆ ناو هێڵگەڵێک لە ئەزموونە بە هەست و سیاسییە بارگاویکراوەکانی و ئاوێتە بوونە لە زیدەبەدەرەکانی خۆی لەگەڵ دەقە مارکسی و دەروونشیکارییەکانەوە. لیۆتار خودی ئەو وێنا کردنە لەسەر ئابوورییەکی لیبیدۆیانە لە فرۆید وەردەگرێ و بە بیر کردنەوە لەسەر ئەو وێناکردنە بە ناوکۆییەیکی ترەوە شێوازێکی کەسایەتیانەی خۆی بەو وێناکردنە دەبەخشێت، کە مرۆ ئەو ناوکۆیییە لای سادێ، نیتشە، باتالی، دۆلوز و ئەوانی تر دەبینێتەوە. لیۆتار بەو وێنا کردنە لەسەر ئابووری لیبیدۆ یان غەریزەی پاشەکەوتکردن شێوازێک پێشنیاز دەکا تاکوو خۆی لە *سەرمایە* و "سەرمایەداری" نزیکبکاتەوە، ئەمەش مانای ئەوە نیە کە ئەو بەم نزیک بوونەوەیە دەیەوێ سەرتاپای ئەو بەهایە هەستەکییەی کە لەناو وێنا کردنەکانی *باری سەرمایەدا* هەیە رەتبکاتەوە. بە واتای لیۆتارەوە ئەوەی کە لە چەمکی وێناکردن، بە شت کراوەکان، زۆرداری، چەوساندنەوە روودەدەن، کە ئەوانە هەموویان بە بیرۆکەیەکی ئۆرگینالی کۆپی نەکراو/patenterad وە "/خێر" و "شەڕ" بونیات دەنێن: بیرۆکەیەکی داخراو و رقئەستوور، هەمیشەش مۆرالێکی بە شەڕ بارگاویکراوی لە پشتەوەیە. لیۆتار بە دژی ئەوە گەردوونێک پێکهاتوو لە غەریزە، وزە و جۆش و خرۆشی دەخوڵقێنێت. ئەو گریمانەیەکی بەهادارانەی بێلایەن دەخوڵێنێت کە رەنگە تەنیا دەکرێ بە خوڵقاندنی گریمانەگەلێکی تر لەمدیو خێر و شەڕە، لەمدیو مۆرالگەرایی و رۆحی رزگارکردن لە هەست بە گوناحکردنەوە شەڕی لەگەڵدا بکرێت.

لیۆتار بۆ ئەوە خۆی ئامادەباش کردووە کە لەگەڵ تەواوی ئەو بەناو *زانایانی تیۆری* یان "بە مەکینە کەری چەمکەکان" خۆی یەکلابکاتەوە، کە ئەو وا ناویان دەبات، کە دەشێ ئەو چەشنە تێگەیشتنەی لیۆتار لە فەلسەفە و ژیان و بوونە بە نائاوازگەراییەکی قووڵ لێکبدرێتەوە. بۆیە لیۆتار دەتوانێ پێشبینی ئەوە بکا کە هەموو ئەوانەی خۆیان بە نوێنەری حەقیقەت/راستییەکان دەزانن و وەک

نوێنەریش لای خەڵک قبووڵکراون کە هەر بزانە "دێوجامەی باڵندەی فاشیزم" هەڵبگرن و بە دژی ئەو بیشەکێننەوە. هەڵبەت لیۆتار لەبەرانبەر ئەو جۆرە رەخنەیەدا بە هاندان و لە ئامێز کردنی ئومێدەوارییەکانی گشت ئەو "جۆش و خرۆشیە بچووکانە"، گشت ئەو بزاڤە دژە هەرارکیکراو و دژە باڵادەستیانەی کە کاکڵەی ئەو کۆمەڵگایە پیشەسازیە بەرجەستە دەکەنەوە داکۆکی لە خۆی دەکا. هاوکاتیش ئەو لەو رۆژگارەدا دەرپڕێنێک بەدیدەکا کە بەوە دەتوانێ داڕمانی بەهای **حەقیقەت**، **یەکایەتی** و پێودانگی مەبەستەکان مەزەندە بکات. ئەو هاوسۆزە لەگەڵ *سیاسەتی کەمایەتییەکان*، سیاسەتی کەمایەتییەک، کە بە مەبەستی هەندی خاڵ و بێ ناوەند کردنی شەڕەکان تاکە روانگەیەک لەوەدا ئەوە کە قەیرانەکە *فووڵتیر بکاتەوە* و ئەو قەیرانەش بگاتە چڵەپۆپەی تەقینەوە بەمەش زەمینەیەک بۆ شتێکی تر و نوێ ئاوەڵا ببێتەوە.

بۆیە ئامانجی سیاسی لیۆتار ئەوەیە کە *هێزی بزاڤە لاوازەکان* پەرە پێبدا. لیۆتار پەیامی کۆدەتایەکی بێ زیان/بریندار نەکراو رادەگەیەنێت کە ئەوەش سەرتاپای گروپە چەوساوەکان، سەرتاپای بێدەسەڵاتەکانی سەر گۆی زەوی بەخۆیەوە دەگرێت، بەلای لیۆتارەوە ئەوە ریسوایی/سکاندالێکی گەورەیە، چونکە ئەو چەوساوە و بێدەسەڵاتە لاشەڕانە/ناڕوشێنەرانە کە بەشی زۆرینەی مرۆڤایەتی پێکدێنن. واتا لیۆتار خۆی دەکات بە زمانحاڵی"کەمایەتییە" سیاسییەکان کە زۆرینەیەکی گەورە، سەرتاپای چەوساوە و بێدەسەڵاتان لە خۆیدا *کودەکاتەوە*. ئەمەش تێرامانێکی سیاسی _ شاعیرانەیە بۆ "کودەتایەکی لاشەر، کودەتایەکی بێ *سەر* و بێ *کلکە*، بێ هیچ ماڵێکی جێگیر، بێ بەرنامەیەکی بە دام و دازگا کراو و بێ پرۆژەی پرۆگرامێکی سەقامگیر."

فەلسەفەی مەیلی لیۆتار بە ئاماژە کردن بۆ جەستەی گشت مرۆڤ و کۆمەڵگا و گشت زون/شوێنە هەوەسدارەکان دەستپێدەکا و سەرهەڵدەگرێ و، بە ناوی حەز و چێژ وەرگرتنەوە دەخوازێ مرۆڤەکانی گشت وڵاتەکان لەسەر خاکێک کە وەک جەستەیەکی زەبەلاحە لە *ژیان* کۆبکاتەوە، کە ئێمە هەمووومان بەشێکین لەو زەوییە، کتێبەکەی خەتم دەکا، بەمەش دەرفەت بۆ *چێژ وەرگرتن* ئاوەڵا دەکاتەوە، بۆیە بە لای لیۆتارەوە ئێمە *بەرپرسیارین* لەوەی کە بە شێوەیەکی گونجاو سەرپەرشتی ئەو زەوییە بکەین.